

hyfe no .5

Oefenen

Hyfe is de benaming voor de lange, zich vertakkende draden van een schimmel. Dit tijdschrift groeit ook associatief en deels ongecontroleerd alle kanten uit. Eén redacteur, een woordenlijst en een mede-auteur die zelf steeds de volgende auteur aan-draagt laat de reeks verder groeien. Elk nummer is de zichtbare uitkomst van dit onzichtbare netwerk. Leana Boven koos dit nummer voor het woord: oefenen.

Mijn dromen over rivieren en blauwe vlinders brachten me naar waar ik moest zijn

“Oefenen om sneller te zijn. Oefenen om minder bang en zenuwachtig te zijn. Oefenen om anderen niet te laten zien dat ik het vaak ook spannend vind. Oefenen om kwetsbaar te zijn. Oefenen om rustig te blijven als ik moet improviseren of fouten maak. Oefenen om te accepteren dat mijn emoties er mogen zijn”.

Vroeger beschouwde ik het doen van bepaalde handelingen om iets te leren niet als oefenen, maar als handelingen die ik meteen goed moest kunnen, waardoor ik onrealistische eisen aan mezelf stelde. Hierdoor zette ik veel druk op mezelf aangezien ik nogal perfectionistisch was en daarbij ook nog eens altijd hoge verwachtingen had van de mensen om mij heen. Wat maakt iets oefenen anders dan iets leren? Ik gebruik het woord oefenen niet vaak, maar zeg eerder dat ik iets aan het aan het leren ben of dat ik het iets vaker moet doen om het onder de knie te krijgen. Denkend aan het woord oefenen zie ik het bespelen van een muziekinstrument voor me of het oefenen van een tekst die je moet voordragen voor een grote groep mensen. Is iets oefenen niet gewoon iets “doen” of gaat het vooral om de intentie? Is oefenen het zetten van doelen voor jezelf om op korte of lange termijn resultaten te zien?

“Oefenen om sneller via de stenen naar de overkant te komen. Oefenen om sneller de grond te bewerken en de zaden sneller te planten zodat ik er niet heel de middag mee bezig ben. Oefenen de namen van de verschillende bessen die op elkaar lijken uit mijn hoofd te leren.”

Ik word afgeleid door een plons in het water en kijk over mijn schouder naar rechts. Nadat ik mijn ogen heb scherp gesteld zie ik de kringen in

het water naast de bellen die naar boven komen door de harde stroming. Ik denk iets te horen ritselen in de bosjes achter me. Het was vast gewoon een *capibara*.

Als kind ben ik hier eerder geweest en reisden we vaak met de korjaal van ons dorp naar de omliggende dorpen om goederen te ruilen en verhalen uit te wisselen. Ondanks het feit dat ik niet in staat was de verhalen te begrijpen omdat ik de taal niet beheerste, sprak hun liefde boekdelen in de manier waarop iedereen tegen mij sprak en naar mij keek.

~~

Voordat ik naar Nederland verhuisde en nog in Suriname woonde oefende ik als kind altijd de rekentafels met mijn (stief)vader als hij autoreed en ik achterin zat. Hij was altijd heel trots als ik de tafels snel en foutloos opzeggen. Toen ik naar Rotterdam verhuisde op mijn achtste was iedereen verrast door mijn taal-en rekenvaardigheden en was het (blijkbaar) heel bijzonder dat een kind met een Surinaams accent mee mocht doen met de taallessen van twee klassen hoger. Iedereen was ervan overtuigd dat ik grote dingen zou bereiken en ver zou komen. Toen ik naar het gymnasium mocht ondanks het havo/vwo-advies vastgesteld door de genadeloze Cito-toets waren we in totaal met drie kinderen van kleur in de eerste klas op de middelbare school. De teleurstelling toen ik toch naar de havo moest na de zoveelste onvoldoende voor de rekenvakken was dan ook groot bij iedereen behalve uiteindelijk bij mijzelf, want ik bevond me eindelijk in klassen waar ik mij meer thuis voelde.

De eerste jaren op de Universiteit Utrecht brachten weer al mijn gevoelens van faalangst naar boven. In de trein van Rotterdam naar Utrecht moest ik altijd ademhalingsoefeningen doen om rustig te blijven en mijn misselijkheid onder controle te houden. Is jezelf constant moeten aanpassen aan je omgeving een vorm van oefenen van het vinden van de balans tussen jezelf kunnen zijn en geaccepteerd te willen worden? Kan je het oefenen van je sociale vaardigheden noemen als je je gezicht constant vriendelijk moet houden zodat je niet te intimiderend overkomt? Hoe vaak kan je je presentatie van tevoren oefenen en deze compleet uit je hoofd kennen om alsnog slecht te presteren, om pas later in te zien dat het nooit aan jou lag, maar aan de ongeïnteresseerde blikken, micro-agressies en de verstikkende ruimte waarin je je bevond?

~~

Lopend over het gras met mijn blote voeten en de grootsheid van de natuur in mij opnemend, denk ik terug aan de tijd dat ik nog in Nederland woonde en het nieuwsbericht zag langskomen van de zee die in vuur stond door een gaslek in de Golf van Mexico. Het was een periode waarin ik mezelf moest aanleren mijn telefoon vaker weg te leggen, wat al een zware oefening was op zichzelf, zodat ik niet constant blootgesteld werd aan traumatische beelden en verhalen. Aangezien ik ben opgegroeid tijdens het digitale tijdperk en de pandemie die duurde van begin 2020 tot eind 2023 vergde dit veel moeite. Sociale media was namelijk jarenlang mijn voornaamste manier van communiceren met de wereld. Uiteindelijk is het gevoel van ongeremd plezier maken nooit helemaal teruggekeerd. Op mijn werk moesten we in de post-pandemie tijden wekelijks concentratieoefeningen doen en het duurde lang voordat onze sociale interacties weer goed voelden.

Was het sterke gevoel van verbondenheid met mensen die ook onderdeel uitmaakten van diaspora gemeenschappen de reden dat ik nog zo lang in Nederland bleef?

Toen ik op Facebook zag dat mijn familie van mijn vaders kant volledig gevaccineerd was moest ik huilen van opluchting.

~~

In Nederland vroeg men mij vaak waarom ik de Wayana-taal niet sprak en of ik dit niet wilde en moest leren. Een taal leer je alleen als je het regelmatig oefent en je eraan blootgesteld wordt, maar hoe moest ik dit oefenen in Nederland, ver weg van mijn familie?

De Wayana-gemeenschap bestrijkt een groot gedeelte van het Amazonegebied en de stam komt voor in Suriname, Frans-Guyana en Brazilië. In Suriname bewoont de Wayana-gemeenschap voornamelijk gebieden langs de Lawa-, Litanie-, Oelemarie- en Boven-Tapanahonyrivier. Er zijn drie Wayana-dorpen: Apetina, Palumeu en Kawemhakan. Door de pandemie en de verslechterde situatie in Suriname was er op een gegeven moment veel media-aandacht voor de situatie van de Inheemse bevolking en hun veerkrachtigheid. De Surinaamse regering heeft de declaratie ter bescherming van de rechten van Inheemse volkeren ondertekend, maar de rechten nooit nageleefd, waardoor de Wayana-gemeenschap altijd op zichzelf aangewezen was. De verbeterde leefomstandigheden door jarenlange strijd resulteerden uiteindelijk in een hoger geboortecijfer vanaf het jaar 2028, en door een stop op de houtkap en goudwinning kon het ecosysteem langzaamaan herstellen. De Wayana-gemeenschap heeft succesvol *fish farms* opgericht nadat zij jarenlang geen vis konden eten uit de rivieren

vanwege het hoge kwikgehalte. Helaas had het hoge kwikgehalte de wateren zodanig vervuild dat pas in 2030 voor het eerst een gezonde vis gevangen en gegeten kon worden, waarvoor heel het dorp feestelijk bijeenkwam.

~~

De vrouw van mijn vader, Melisa, roept me vanuit haar huis in het Wayana: “Kan je de *kalebassen* met water vullen en naar me brengen?” Langzaam sta ik op en rek ik me uit. Ik moest toen ik hier net kwam wonen wennen aan het doen van werk dat fysiek zwaar was, omdat ik in Nederland veel last had van mijn rug en taken die veel fysieke inspanning kostten altijd vermeed. Doordat ik veel thuis werkte tijdens de pandemie en mijn dagen vooral zittend aan de eettafel doorbracht kon mijn lichaam stress minder goed reguleren. Ik kreeg steeds vaker last van periodes waarin mijn onderrugspieren verkrampten, waardoor uiteindelijk mijn hele rug verstijfde en ik soms een week niet goed kon lopen. Het enige wat ik dan kon doen was in bed liggen, pijnstillers nemen en wachten tot de stress uit mijn lichaam trok. Gelukkig vond ik een goede fysiotherapeut door wie ik veel leerde over mijn lichaam en begon ik me meer te verdiepen in hoe het lichaam trauma opslaat en alternatieve geneeswijzen die daarbij helpen. Voor een oefening die ik thuis vaak moest doen moest ik op mijn rug liggen, met mijn armen gespreid en knieën opgetrokken, en moest ik heen en weer bewegen om mijn rug los te maken. Ik had echter niet altijd de discipline om deze oefeningen te doen, want de confrontatie met mezelf was vaak te groot. Ik was altijd bang om uit te glijden, te vallen, of een onverwachts sprintje te trekken, omdat ik wist wat voor een impact het zou hebben op mijn lichaam.

Ik breng de met water gevulde kalebassen naar Melisa en geef haar een zoen op haar wang. De geuren van de pittige vissoep die ze aan het voorbereiden is vullen heel het huis. In de kleine spiegel aan de muur kijk ik naar mijn gespieerde armen en gebruinde huid en voel ik een golf van liefde en rust door mijn lichaam stromen.

~~

Toen ik een tijdje in Amsterdam woonde en me eenzaam voelde begon ik me meer te verdiepen in mijn mentale gemoedstoestand. Ik begon te oefenen met mediteren, maar had een keer zo een intense ervaring dat ik het daarna lang niet meer durfde. Tijdens een meditatie sessie, waarvoor ik had plaatsgenomen op een kussen in de woonkamer van mijn tijdelijke verblijf, had ik mijn ogen gesloten en zag ik mezelf in spiegelbeeld in een kleermakerszit tegenover mezelf zitten. Ik zag de onderkant van mijn lichaam en ik aanschouwde mijn voeten, benen en armen die losjes in mijn schoot lagen. Toen ik langzaam mijn blik naar boven richtte, glijdend over mijn lichaam naar mijn gezicht, overviel me een gevoel van angst. Ik voelde namelijk dat wanneer mijn ogen elkaar zouden ontmoeten ik indringende gele ogen zou hebben, zoals van een jaguar. Ik stopte meteen met de meditatie sessie, maar voelde de rest van de avond een intense aanwezigheid vanuit de keuken. Toen ik dit later vertelde aan een kennis die antropoloog is en de Wayana en mijn familie goed kent zei ze: “Je wordt geroepen door je familie. Ken je de mythes en verhalen niet? Je voorouders waren sjamanen en konden zich transformeren in jaguars.”

Mijn nicht Jupta, die vanuit Suriname weleens op bezoek kwam in Nederland en zich inzette voor de rechten van de Wayana, vertelde me

dat zij ooit tijdens een bezoek aan het archief van het Volkenkunde Museum in Leiden te dichtbij de vitrine met daarin een traditioneel jaguarkostuum van de Wayana kwam. Ze voelde een harde duw van iets wat ze niet kon waarnemen waarna ze vervolgens op de grond viel. Na dit incident vertelde de archiefmedewerker dat hij elke avond een bakje water naast de vitrine neerzette en deze vervolgens in de ochtend altijd leeg was, en dat wel meer mensen vreemde ervaringen hebben meegemaakt rondom de vitrine.

~~

De vogels worden stiller en langzaamaan maakt het oerwoud zich klaar voor de nacht. Ik ga comfortabel liggen in de hangmat en schommel mezelf zachtjes heen en weer. Mijn (half)zusje komt bij me zitten op een krukje gemaakt door onze grootmoeder en in de verte zie ik mijn twee (half)broertjes voetballen op het veld. Onze vader heeft het druk als *granman* en dokter in het ziekenhuis, dus letten wij vooral op de kinderen in het dorp. De bouw van het ziekenhuis in 2030 bracht zoveel goeds en zorgde voor veel werkgelegenheid, naast dat de Wayana-gemeenschap eindelijk kon rekenen op goede gezondheidszorg. Hierdoor nam ook de werkdruk af op onze vader, die voorheen de enige dokter was in de enige polikliniek die er bestond en waar iedereen uit de omliggende dorpen naartoe kwam.

Ik kijk naar mijn zusje, van wie ik heel lang gescheiden ben geweest, en slaak een diepe zucht. Ik besef hoe bijzonder is het om te weten dat we dezelfde voorouders hebben en afstammen van dorpschoude en sjamanen die hier eeuwenlang op dit continent hebben geleefd, omringd door dezelfde rivieren en bergen als die wij nu zien. De sterke

aanwezigheid van mijn voorouders voel ik overal om mij heen en elke dag ben ik dankbaar dat ik hier mag zijn.

Ik moet oefenen om me vaker over te geven aan mijn dromen. Ik moet oefenen om me over te geven aan mijn verbeelding als een vorm van hoop en verzet. Ik moet oefenen om mezelf vaker diep in de ogen aan te kijken om zo datgene wat ik goed voor mezelf heb weggeborgen en verstopt zichtbaar te maken.

Leana Boven

Het oefenen (is) voorbij

Oefenen is een lastig woord om over te schrijven heb ik de laatste weken gemerkt. Mijn eigen eerdere woorden zitten me deels in de weg. Om de werking van Leeszaal Rotterdam West - een publieke plek rond taal, literatuur en verbeelding gerund door zo'n 100 vrijwilligers, welke ik ooit mede oprichtte - te begrijpen, maar ook om de samenwerking tussen een beeldend kunstenaar en een timmerman die samen abstracte houten sculpturen maken te begrijpen, greep ik naar het woord. Dus tja, kan ik nog iets nieuws zeggen? Maar belangrijker dan het gevaar van de herhaling (een wezenlijk kenmerk van het oefenen, dus in die zin ben ik juist lekker bezig) was de bedenking bij het woord. Een bedenking die in eerste instantie van buiten kwam. Voor het schrijven van deze teksten spreek ik nooit direct met mensen. Natuurlijk ik lees wat af (dat is deels waarom deze reeks bestaat, om mezelf te dwingen om te lezen), maar ik denk zelf. Dat is dit keer ook het geval, met één uitzondering. Het was geen gesprek, maar een opmerking. Van Sander, de tekenaar van dienst, direct nadat ik hem vertelde wat het nieuwe woord was: oefenen. Hij had zijn bedenkingen bij het woord, of liever de praktijk en die blijven doorwerken. Hij stelde, zoals een ware Socrates betaamd, een simpele vraag: "Wanneer is het oefenen nu eens klaar en weet je het?". De vraag opent allemaal luikjes in mijn hoofd, maar een zinnige reactie volgt niet. Ook deze tekst is niet de reactie die de vraag verdient, wel is ze de voorlopige doorwerking ervan.

Oefenen voor een mogelijke toekomst

Oefenen is dus een van die woorden waar ik steeds bij terug kom. Ze helpt me na te denken over hoe ik me, en we ons kunnen verhouden ten

opzichte van de toekomst. Oefenen doe je omdat er iets nog niet goed (genoeg) is. De Duitse filosoof Peter Sloterdijk besteedt in zijn boek *Je moet je leven veranderen* uitgebreid aandacht aan dit 'oefenende leven'. De mens is volgens hem het dier dat zijn 'natuurlijke conditie' niet aanvaardt. De mens probeert via oefening, training en discipline zichzelf voortdurend vorm te geven, te verbeteren en te overstijgen. Dit streven om jezelf te overstijgen, is voor Sloterdijk het voorbeeld van een acrobatenethiek. 'Acrobatiek betekende namelijk oorspronkelijk 'op je tenen lopen' en is samengesteld uit akro, hoog, of helemaal bovenaan, en bainein is het Oudgriekse woord voor gaan of schrijden (Nijenhuis, 2011). Oefenen kenmerkt zich in de praktijk door een eindeloze herhaling. Steeds opnieuw probeer je te gaan staan om te lopen, speel je dat muziekstuk om het vloeiend te laten klinken, en maak je tekeningen om dat ene beeld in je hoofd er uit te krijgen. Steeds lukt het net niet, is het nog niet goed genoeg. Want oefenen betekent ook dat het nog niet lukt. Het is het moment tussen de wens en de realiteit. Dat moment, vol onzekerheid en mislukking, vraagt een veilige ruimte. Waarin het oke is dat iets niet direct perfect is, waarin mislukking en twijfel toegestaan zijn. Oefenen is daarmee een aan onze samenleving vreemde houding. Twijfel dient verborgen te blijven, zelfverzekerdheid is de norm. Hoewel schaars, zijn er gelukkig plekken waar dit niet per se het geval is: op school en in de kunst.

Oefenruimte gezocht

Dat de school een plek is waar je kunt oefenen zal iedereen direct begrijpen. De eindeloze herhaling welke kenmerkend is voor veel schoolwerk heeft velen van ons tot wanhoop gedreven. Maar school is

om een dieper liggende reden een oefenruimte. Die gedachte vind ik via Daan Roovers bij Hannah Arendt. In haar boek *'Mensen maken'* onderzoekt ze hoe we kinderen het beste kunnen helpen om hun plaats in de wereld te bepalen. Het oeuvre van Arendt draait om de vraag hoe we gezamenlijk vorm geven aan de wereld die we met elkaar delen. Deze wereld is geen gegeven, maar is de uitkomst van ons handelen en onze oordelen. Dat er steeds nieuwe mensen in de wereld komen – Arendt denkt hier zowel aan kinderen als aan vluchtelingen die van buiten een samenleving binnentreden – is een menselijk gegeven. Met hen treedt de belofte van een nieuw begin naar voren. Maar dat gaat niet vanzelf. Je verhouden ten opzichte van de wereld, je er een oordeel over vormen, en er in handelen, moet je leren. School is voor Arendt een plek waar dit kan. Vandaar ook dat ze haar plaatst tussen het privé-leven en het publieke leven. Ze wil de school vrijwaren van politieke inmenging en haar vooral als die plaats behouden waar kinderen leren zich uit te spreken zonder consequenties. 'Het is de plaats waar kinderen zich kunnen oefenen voor het latere leven' (p. 52). En even verderop 'De school moet volgens Arendt een oefenruimte zijn, een tussenruimte. Tijdens deze overgangsfase krijgen kinderen de kans om zich in de luwte te ontwikkelen, zonder dat ze daarbij verantwoordelijkheid dragen' (Roovers, p. 53). Deze gedachte over de plaats van de school schrijft Arendt op in een polemisch stuk, waarin ze de van bovenaf afgedwongen integratie van scholen in Amerika door het vervoeren van zwarte kinderen naar witte scholen, verwerpt. Kinderen worden zo direct ingezet voor de politiek, en daarmee voor de wereld, terwijl school nu juist de plaats moet zijn die hiervan gevrijwaard moet blijven.

Er valt hier van alles over te zeggen, maar waar het me om gaat is, is die luwte. School is dan een belangrijke maatschappelijke oefenplaats. Tussen het kind zijn en de volwassen-wereld in. Een tussenruimte. Daarna moet je de echte wereld in tenzij..... je kunstenaar wordt misschien. Of liever gezegd, kunst kan een luwte 'maken'. Zoals Jeroen Boomgaard hierover schrijft: 'Kunstwerken kunnen de waarneming herordenen doordat ze afwijken van het gewone en gewende, hun combinatie van het vertrouwde en het onbegrijpelijke stelt ze in staat onze dagelijkse gang voor even te onderbreken en een luwte te scheppen in de storm van de vooruitgang die ons voortjaagt.' (Boomgaard, 2015). Waar hij schrijft over de beeldende kunst, moet ik zelf denken aan het theater. En meer specifiek aan de enige voorstelling die ik, thuis op de bank, het afgelopen jaar zag: 'De zaak Shell' van Rebekka de Wit en Anouk Nuyens. Aanleiding van de voorstelling is de rechtzaak die Milieudefensie aanspant tegen Shell, en inmiddels gewonnen heeft. Maar op het moment dat ze werken aan de voorstelling en hem spelen is dat nog niet het geval. De voorstelling is een gefingeerde rechtzaak, een pre-enactment of repetitie voor de werkelijkheid, waarin de theatermakers zes personages een stem geven: Shell, de overheid, de consument, de burgers, toekomstige generaties en de natuur. Die laatste twee zijn uitzonderlijke stemmen die normaal gesproken in het recht (nog) niet (voldoende) gehoord worden. Dat is een deel van de oefening die in deze voorstelling plaatsvindt: hoe kunnen we stem geven aan andere partijen? En wat gebeurt er met het gesprek op het moment dat nieuwe sprekers opstaan? Deze gedachte formuleer ik zelf al (terug)denkend over de voorstelling. Maar terwijl ik daarover nadenk en probeer te schrijven, verschijnt in Rekto:verso een

artikel over hetzelfde theaterstuk wat een andere oefendimensie van het stuk bloot legt waar ik zelf nog niet bij stil had gestaan. Ik leen dan ook graag de woorden van Steff Nellis. Het tribunaal of de rechtbank is een vaker gebruikte techniek in het theater, maar de vorm die De Wit en Nuyens er aan geven is er een zonder precedent: 'In plaats van een bestaande rechtszaak in het theater kritisch te bevragen loopt *De Zaak Shell* gelijk met een nog te bepleiten zaak. Toch is de performance meer dan louter een parallelproces. De techniek van pre-enactment stelde de makers immers in staat tot artistiek experiment, waarbij de normale regels van een gerechtshof aan de kant konden worden geschoven'. De waarde hiervan vinden we een stuk verderop in zijn tekst: In dat opzicht kunnen theatertribunalen met de woorden van Marett Leiboff, professor in de rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Wollongong, gezien worden als een oefenterrein voor de reële rechtspraktijk, waarin alternatieve vormen van rechtspraak en kennisproductie kunnen worden uitgetest die in het reguliere rechtssysteem (nog) geen uitwerking vinden. (...) Op die manier verandert de rechtbank in een futuristisch pre-enactment, een forum waarbij het publiek kan experimenteren met alternatieve vormen van ecologische rechtspraak' (Nellis, 2021). In de luwte van het theater kan je ook iets uitproberen. Niet dat je het fout mag doen, want een slechte recensie is dodelijk. Maar het biedt de ruimte, je kan jezelf en het publiek de ruimte bieden, om iets anders uit te proberen. Om even in de luwte te verblijven.

Voorbij het oefenen

Oefenen helpt me na te denken over hoe te komen tot een andere mogelijke toekomst. De acrobatenethiek waartoe ze behoort maakt dat we hoger en verder reiken. Hier en nu is niet (goed) genoeg. En toch

knaagt er iets. Dat komt door wat ik lees, maar vooral ook door een vraag die me gesteld wordt als ik aan het begin van deze tekst sta: 'wanneer ben je klaar met oefenen?'. De vraag overvalt me en ik heb dan ook geen enkel antwoord. Vanaf dat moment hangt over deze tekst een bepaalde weerstand tegen het door mij zelf gekozen woord. Ergens voel ik de twijfel, maar ook het verwijt wat de vraag impliceert. De afgelopen paragrafen hebben geprobeerd dit weg te stoppen. De zoektocht naar waar ruimte was om te oefenen in onze samenleving is er een die ik onderschrijf. Waarom dan aan het einde het woord nog onderuit halen? Omdat je soms tegen jezelf in moet denken om vooruit te komen. Doordenken om ergens anders uit te komen. Oefenen is namelijk misschien wel helemaal niet die toekomstgerichte houding waar ik eerst aan denk, maar een vrijblijvende, conservatieve en te zelfverzekerde manier om je tot die toekomst te verhouden.

Oefenen vraagt een veilige ruimte, schreef ik hier boven. Je probeert iets uit en stelt je daarmee kwetsbaar op. Maar te vaak is die veilige ruimte er enkel omdat je afgekoppeld bent van de wereld. Daden in een oefenruimte hebben geen consequenties en daarmee slechts beperkte waarde. Is oefenen niet een moeilijke manier om de werkelijkheid op afstand te houden? Om je vooral niet echt met de wereld te bemoeien? Als het niet lukt kan je altijd nog zeggen: 'het was maar een oefening?'. De vrijblijvendheid van het oefenen maakt haar ongevaarlijk.

Waar ik tot nu toe schreef dat oefenen gericht is op de toekomst, moet ik mijn woorden terug nemen. Oefenen is weliswaar gericht op iets wat verder in de tijd ligt – je oefent om een bepaald doel te bereiken, je bent er nog niet – ze is in haar aard niet toekomstgericht. Het doel is namelijk vooraf al vastgelegd. Je reikt naar een bepaald iets. Daarmee verkent

het oefenen geen toekomst. Op zijn best is oefenen dus gericht op het nu, maar veel meer op het verleden. Op iets wat ooit is vastgelegd als doel waarnaar gestreefd moet worden. Of het nu gaat om het halen van een bepaald aantal treden bij de Cooper test, het op een bepaalde manier spelen van een akkoord op willekeurig welk snaarinstrument, of het reciteren van een tekst. Steeds weer is ooit vastgelegd wat het doel is. De kunst is hooguit hoe je er slimmer, sneller, beter kunt komen. Maar waar je moet komen, dat staat in principe vast. Dat maakt oefenen eerder een conservatieve (hoe kunnen we zo goed mogelijk voldoen aan een bestaande norm) dan een progressieve houding (hoe kunnen we een betere wereld voor elkaar krijgen). Dat vastliggen van het doel is ook waarin het zelfverzekerde van oefenen naar voren komt. Zonder twijfel ga je recht op je doel af. De manier waarop wijzigt misschien, maar het doel zelf niet.

Ontsnappingsclausule

Maar oefenen komt als concept nooit alleen in mijn hoofd. De hier boven geformuleerde kritiek op het oefenen, wordt deels gevormd door het onderscheid dat Sennett (2012) maakt tussen oefenen (practising) en repeteren (rehearsing). Oefenen is nodig om de techniek en je instrument te beheersen. Je doet dit voornamelijk alleen, het staat bol van de herhaling en kan uren en uren duren. In repetities moeten de leden van het orkest samen uitmaken wat het goede is. Ze moeten hun spel op elkaar afstemmen en ontwikkelen al doende een idee van wat het zou moeten en kunnen zijn. Het gebeurt niet in alle eenzaamheid, een repetitie is altijd publiek. Daarmee zijn alle elementen die me tegenstaan aan oefenen van tafel. Omdat het publiek is, staat er iets op

het spel. Sterker nog, je staat zelf op het spel. Mogelijk moet je je eigen idee van wat goed is aanpassen, omdat alleen dan het geheel goed klinkt. Daarmee ontwikkelt het zich ook al doende. Er is geen voorgeschreven doel, anders dan dat je met elkaar er uit moet zien te komen. En ten slotte is dit samen zoeken omgeven met twijfel. Over jezelf, over de ander; over het collectief en het publiek. Komen we er samen uit? Zullen de anderen me begrijpen, zal ik hen begrijpen? En zelfs als wij elkaar verstaan, zal het publiek het begrijpen. Waar oefenen naar binnen gekeerd is, is repeteren gericht op de wereld. En dus moeten we scholen en de kunst niet, zoals rond het werk van Hannah Arendt wel geschreven wordt, zien als een oefenplaats, maar moeten we haar inrichten als repetitieruimte. En moeten we nog veel meer repetitieruimtes maken, opdat we steeds dichterbij die best mogelijke wereld. Wetende dat we die, gelukkig maar, nooit zullen bereiken. Reik omhoog, naar het onbekende. In volle overgave.

Maurice Specht

Literatuur

- Boomgaard, J. (2015) *Midden in de weg*, in Pilotprojecten Kunst in Opdracht, Meer dan object, URL: <http://laps-rietveld.nl/wp-content/uploads/2015/12/meer-dan-object.pdf>
- Nellis, S. (2021) *Hoe tribunaal theater een stem geeft aan de natuur*, Rekto Verso, URL: <https://www.rektoverso.be/artikel/theaterstaking-voor-het-klimaat-hoe-de-natuur-een-stem-krijgt-in-tribunaal-theater>
- Nijenhuis, W. (2011) *De theoretische constructies van Peter Sloterdijk*, URL: <https://home.hccnet.nl/j.w.nijenhuis/artikel/SloterdijksJemoetjelevenv.html>
- Roovers, D. (2017) *Mensen maken. Nieuw licht op opvoeden*, Ambo|Anthos
- Sennett, R. (2016) *Samen, een pleidooi voor samenwerken en solidariteit*, Meulenhoff

Teksten

Maurice Specht – schrijver, organisator, uitgever – ziet Hyfe als een oefening, maar weet nog niet precies voor wat – spechtindestad.nl

Leana Boven - werkt momenteel bij Casco Art Institute: Working for the Commons en is ook freelance curator, programmamaker, en onderzoeker. Haar interesses omvatten samenhangigheid en verbondenheid binnen diaspora gemeenschappen in grootstedelijke context, dekoloniale klimaatrechtvaardigheid en collectieve zorg.

Beelden

Sander Zweerts de Jong – beeldend kunstenaar – thepoetisworking.nl

Drukwerk

Rimshot Riso - print-collectief van drie gedreven makers: Sadie, Robin en Sevgi – insta: [@rimshotriso](https://www.instagram.com/rimshotriso)

